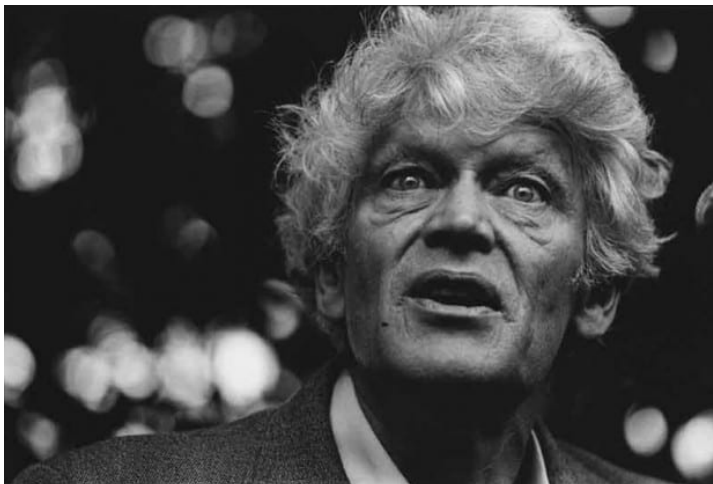

Autor: Alex Kurtagic

Přesně před 24 lety zemřel teoretik Komunistické strany Velké Británie, zakladatel Skupiny historiků Komunistické strany Velké Británie (**Communist Party Historians Group**), marxistický historik, životopisec, novinář, esejista a aktivista E. P. Thompson.

Edward Palmer Thompson se narodil 3. února 1924 v Oxfordu jako syn spisovatele a básníka Edwarda Johna Thompsona. Rodiče malého Edwarda byli metodističtí misionáři. Vychodil The Dragon School v Oxfordu a Kingswood School v Bathu, v roce 1941 však odešel bojovat do války. Sloužil v tankové jednotce během italského tažení a účastnil se mj. poslední bitvy o Monte Cassino. Po válce se zapsal na Corpus Christi College cambridgeské univerzity.

Až do té doby se jeho životní dráha ubírala běžnými cestami. Cambridgeská univerzita však bohužel v té době byla semeništěm komunismu, včetně infiltrace sovětskými špiony, později známými jako Cambridge Five. 1] Právě během studií zde se Thompson přidal ke Komunistické straně Velké Británie (**Communist Party of Great Britain – CPGB**) a nezůstalo jen u toho: v roce 1946 založil s lidmi jako Christopher Hill, Eric Hobsbawm, Rodney Hilton, Dona Torrová, George Rudé a dalšími Skupinu historiků Komunistické strany Velké Británie. Hill v roce 1935 deset měsíců pobýval ve Stalinově Sovětském svazu a kvůli jeho vazbám na Komunistickou stranu mu byla zamítnuta jeho kandidatura na předsednictví historické fakulty na Keele University. Hobsbawm byl Stalinův apologeta. 2] Hilton prohnal středověkého rolníka mlýnkem marxistické teorie. Zakládající členka CPGB Dona Torrová se podílela na komunistické propagandě. Rudé pocházel z konzervativního prostředí, zamiloval se však do Stalinova Sovětského svazu, odkud se vrátil jako zapálený komunista, díky čemuž měl na britských univerzitách zavřené dveře. Thompson se s tím však nespokojil a založil také časopis *Past and Present*, kde se revidovaly dějiny pěkně po marxisticku.

Prvním Thompsonovým významným dílem byl životopis Williama Morrisa z roku 1955, kde se snažil kontrovat kritiku CPGB coby patolízalů Moskvy a její páté kolony na Britských ostrovech zdůrazněním domácích kořenů marxismu. Ze všech sil zdůrazňoval Morrisovu radikální

socialistickou politiku, jejíž význam se dřívější autoři snažili z jakéhosi studu umenšovat. Biografie nevzbudila příliš pozornosti, Thompson ji však částečně předělal a druhé vydání, vydané o více než dvacet později, už se ujalo více – tehdy už ostatně dávno probíhal Gramsciho slavný „pochod institucemi.“

Podobně jako u dalších komunistů této éry se i v Thompsonovi občas ozývalo svědomí, jako třeba když v roce 1956 „tajný projev“ Nikity Chruščova na 20. sjezdu CPGB odhalil, že stranické vedení dávno velmi dobře vědělo o Stalinových zločinech. Spolu s Johnem Savillem tak založil od stranické ortodoxie odchylnou publikaci *The Reasoner*, jíž však vyšly pouhá tři čísla, než oba dva znechuceně opustili stranu v reakci na jednohlasnou podporu CPGB sovětské invazi do Maďarska.

Jeho sebezpytování však nebylo dostatečně zásadové na to, aby se zcela zřekl marxismu: se Savillem brzy zřídili novou publikaci, *New Reasoner*. Jelikož za řešení početných problémů marxismu považoval ještě více marxismu, snažil se přijít s jeho výkladem odlišným od toho nabízeného CPGB i trockisty a pochopitelně i socialismu labouristů. Z časopisu se stal nástroj Nové levice.

New Reasoner ostatně „nepřesvědčoval“ (jeden z významů slovesa „to reason“ – pozn. DP) příliš dlouho: po třech letech se roku 1960 spojil s *Universities and New Left Review*, na mládež zaměřenou pacifistickou publikaci Studené války, která brojila proti antikomunismu a volala po jaderném odzbrojení. Výsledkem byl politický časopis *New Left Review* s editorem Stuartem Hallem, jamajským mladíkem, jehož ducha otrávil ještě na univerzitě Freud, Marx a Lenin. Sešli se zde někdejší členové CPGB, radikální labouristé a vůbec všehochuť rovnostářů. U kolébky tiskoviny stály také spisovatelky Doris Lessingová a Iris Murdochová, někdejší členka CPGB, která si ovšem v pokročilejší fázi svého života uvědomila hrůznost marxismu.

Toto uspořádání však nemělo delšího trvání, Hall totiž odešel a Thompson se nepohodl s lidmi kolem nového šéfredaktor Perryho Andersona, kterého v následujících letech opakovaně ostře kritizoval. Nelíbila se mu mj. jeho náklonnost k evropským kontinentálním filozofům – jako by příhodně pozapomněl, že Marx pocházel z Německa.

Roku 1963 se Thompson dočkal vydání své nejvlivnější knihy *The Making of the English Working Class*. Nutno říci, že Thompson byl velice nadaný spisovatel a tato kniha je dobrým příkladem jeho metodologie „dějin ze zdola.“ Především se věnuje v Anglii z větší části zapomenutému jakobínskému hnutí, konkrétně *Londýnské korespondenční společnosti*. Mnozí však upozornili, že v tomto případě dosáhla ideologie drtivého vítězství nad fakty: Thompson promítá postoje radikálních dělnických reformátorů na dělnickou třídu jako celek a přehlíží tak to, co Geoffrey Best nazval „církev a krále ctící, čest vlajce vzdávající, nenávisť k cizincům naplněnou a sobě rovné uznávající dimenzí smýšlení plebejců“; a divoce přehání počty účastníků na setkáních radikálů; 3] přeceňuje úspěchy druhé část *The Rights of Man* zrádce Thomase Painea, přičemž už se nezmiňuje, že antijakobínských *Cheap Repository Tracts*, 4] Hannah Moreové se prodalo desetkrát víc a že se v Anglii s výjimkou Guye Fawkesa nespálilo více figurín žádného člověka než právě Painea, 5] Volunteer Corps byl podle něj oblíbený výhradně u majetných tříd, přestože byl po roce 1796 složen hlavně z dělníků a jeho

důstojníci se rekrutovali z úředníků a předáků; 6] a že mění svůj tón v souladu se svými předsudky, když se na jedné straně vyznává z touhy vyvést dělnickou třídu z iluze pozice pasivní oběti tam, kde se mu to hodí – ale jinde ji naopak právě jako bezmocnou oběť vykresluje, když útočí na metodistické nedělní školy, aby uspokojil svůj ateismus, a popisuje tyto instituce dělnické třídy jako „psychické vykořisťování“ (1991: 411), „psychologické ukrutnosti“ a „náboženský terorismus“ (414-415). I po půl století zůstává kniha v univerzitních sylabech.

Thompson se následně snažil chytit nového Savillova počínu *Socialist Register*, který Savile spoluzakládal roku 1964 s Ralphem Milibandem, který podle *The Daily Mail* „nenáviděl Británii“ 7]. Jeho syn Ed v současnosti vede britské labouristy (po debaklu ve volbách 2015 rezignoval – pozn. DP). Edovu předchůdci 60. let Haroldu Wilsonovi netrvalo příliš dlouho, než velkou část levice zklamal svým nedostatečným radikalismem – přestože dekriminlizoval homosexuální sex, zrušil trest smrti, zařídil přijetí Race Relations Act („rasový“ zákon) z roku 1965, zakázal tělesné tresty ve věznicích, zavedl podmíněčné rozsudky, zřídil Community Relations Commission (a přidělil jí 300 000 liber na propagandu a podobné účely) a prostřednictvím daňového systému vzal peníze střední třídě a jejich část dal chudým. Thompson, Raymond Williams (někdejší propagandista CPGB) a další v reakci na to vydali roku 1967 *May Day Manifesto*. Jejich sjezdy se však rozdrobily v nekonečné hnidopištví nudných žvanilů, což naivní středostavovské studentské aktivisty, kteří doufali spíše v ospravedlnění svých vandalských choutek, nudilo. Totéž se dalo říct o dělnících z továren, kteří se marxistické teorie nenasytili a dožadovali se místo toho skutečného jídla. 8] Kapitalisté z *Penguinu* se mezitím obohatili vydáním knižní podoby *Manifestu* – jejich ostrřížimu zraku neunikne ani penny možného zisku.

V 70. letech se Thompson plnou parou pustil do světa polemiky. Nejprve ostentativně opustil univerzitu Warwick, když se během studentské protestní akce ukázalo, že vedení získávalo a katalogizovalo informace o politickém smýšlení vyučujících i studentů (což nás jen stěží překvapí, protože Thompson byl v té době dlouholetým stalinistou) a udržovalo vazby s místními podnikateli. Zadruhé vypálil zřejmě bez většího přemýšlení během dvou týdnů sepsaný výpad knižního rozsahu, který ještě nedokončený nechal vydat. Posléze se uchytil jako přednášející za oceánem a spisovatel na volné noze. *New Society*, *Socialist Register* i historické časopisy ochotně tiskly jeho příspěvky. O *New Society* bychom se měli zmínit blíže: jejím zakladatelem a šéfredaktorem byl Timothy Raison, který se později stal konzervativním poslancem za okrsek Aylesbury a dvakrát ministrem ve vládách Margaret Thatcherové. Jeho publikace se označovala za nadstranickou a odmítala podpořit konkrétní politickou stranu, liberálové ji přesto vnímali jako „středolevou“ a Raisonův nástupce Paul Baker, který přijímal Thompsonovy příspěvky, požíval podpory zatvrzelého stalinisty Erica Hobsbawma. Tolik tedy k neutralitě.

S neukojenou touhou po invektivách v roce 1974 napadl Thompson bez sebemenší provokace Leszka Kolakovského ve stostránkovém veřejném dopise vydaném v *Socialist Register*, 9] který začínal

Milý Leszku Kołakowski,

Nejprve mi dovolu se představit, protože toto není běžný dopis.

Sice mě neznáte, ale já Vás znám dobře. Pro mezinárodně proslulého člověka musí být dosti běžné setkávat se neodbytností cizích lidí.

Má neodbytnost však zachází ještě o krok dál. Jsem cizí člověk, který vejde do domu, popláce vás po zádech, sedne si k vašemu stolu a začne vzpomínat na vaše mladistvá alotria pod záminkou jakési vzdálené spřízněnosti, o níž nic nevíte. Politicky řečeno jsem nevlastní syn bratra tvé matky. Jsem nemožný a drzý host, k tomu nezvaný – dokonce mě můžete pokládat za podvodníka – ale z příbuzenství vycházející zdvořilost vám brání vyhodit mě z domu.

Tak pokračoval dál a dál výčtem osobních křivd a oxymorony jako „nejlidštější tvář komunismu.“

Kołakowski se nenechal vyvést z míry a rozcupoval ho zábavnou reakcí pětinové délky, otisknuté v následujícím vydání. 10] Nemilosrdně ukázal Thompsonovu neochotu řádně analyzovat slova, záměrné zamlžování problematiky terminologickými hybridy, uchylování se k dvojímu metru podle toho, co se mu zrovna politicky hodilo do krámu i odpor k nevhodným nebo zahanbujícím faktům – tedy klasické levicové nešvary. Dodal také, že Francovo Španělsko bylo podstatně svobodnější než kterákoliv socialistická země (snad s výjimkou Jugoslávie). Kołakowski dobře věděl, o čem mluví: přestože vystupoval proti komunismu, sám kdysi komunistou byl – dokud nenavštívil Sovětský svaz a neviděl jeho realitu na vlastní oči. Dvakrát se vydal i do Španělska. To vše dodalo váhu jeho třídílným *Hlavním směrům marxismu* (1976-1978), kde se snažil ukázat, že stalinismus a totalitářství nebyly odchylkami od Marxova myšlení, ale jeho logickým vyústěním. Dokonce i Tony Judt, který začal svou intelektuální dráhu jako marxistický sionista, považoval Kołakowského verdikt za natolik zdrcující, že poznamenal: „Nikdo, kdo si to přečte, už nikdy nemůže brát E. P. Thompsona vážně.“

Tím byla pro Thompsona záležitost s Kołakowským uzavřena, už si ho totiž netroufal znovu vyzvat a v následujícím čísle napsal raději o marxistickém básníkovi. 11] Nepolepšitelný komunista však touto zkušeností nijak neprozřel a v roce 1978 vydal 303-stránkový útok na psychopata a někdejšího stalinistu Louise Althussera, který nakonec zavraždil svou manželku a skončil v blázinci – tedy podstatně slabšího protivníka. Thompson se ohrazoval proti Althusserovu strukturalistickému marxismu a v knize *Poverty of Theory: An Orrery of Errors* ho i s jeho následovníky označil za *Geschichtenscheissenschlopf* „nehistorickou sračku.“ Althusser se s reakcí neobtěžoval, a tak úkol pokusit se mu znovu zavřít ústa 218-stránkovou replikou připadl jeho staré Nemesis z *New Left Review*, Perrymu Andersonovi.

Ne všechna Thompsonova práce ale sestávala z revizionismu a polemik. Jedním z jeho přínosnějších děl bylo *Writing by Candlelight* (1980), kde kritizuje státní represi politických

odpůrců. Jeho kritika samozřejmě vychází z levicových pozic a vznikla za úřadování vlády Jima Callaghana, jehož nepochopitelně považoval za autoritářského konzervativce, a z premisy BBC jako hlásné trouby konzervatismu – jeho teze ale platí i pro pravicové disidenty. I nefunkční hodiny ukazují dvakrát denně přesný čas, takže v této knize lze nalézt mnoho cenného.

S nástupem éry thatcherismu propadl Thompson myšlence jaderné války a zapojil se činnosti Kampaně za jaderné odzbrojení (**Campaign for Nuclear Disarmament**). O termonukleární zkázu samozřejmě nestojí nikdo, zvláště diváci filmů jako *Vlákna* (*Threads*, 1984) nebo *Den poté* (*The Day After*, 1983), tento muž však chtěl, aby se Spojené království – a vlastně celá Evropa – jednostranně odzbrojila v době, kdy měli Ronald Reagan i Leonid Brežněv jaderné kufříky vždy po ruce, společně disponující 21 000 jadernými hlavicemi, neboli 8,2 teratunami ničivé radioaktivní síly. Člověk by za těchto okolností právem mohl pokládat jednostranné odzbrojení za poněkud pošetilé, protože po jaderné výměně tohoto rozsahu by toho z Evropy zřejmě příliš nezbylo. Thompson však neváhal udělat z negativa klad a vyplodil tři svazky článků a esejí jen na toto téma. Tak se mu podařilo přifařit se k módnímu trendu, díky – jeho slovy – té „staré čubce, spotřebnímu kapitalismu.“

Thompson zemřel 28. srpna 1993 ve věku 69 let, přestože vypadal o dvacet let starší. Ošklivá ideologie na něm zanechala svou stopu – nikoliv nepodobná obrazu Doriana Graye.

Poznámky:

1] Viz Jonathan Bowden, „The Cambridge Cell at Cambridge University“, vydané na webu: Díl 1, Díl 2.

2] David Evanier, „Stalin’s cheerleader“. *The Weekly Standard*. 19. května 2003.

3] Thompson o setkání Londýnské korespondenční společnosti z 26. října 1795 v Copenhagen Fields v londýnském Islingtonu píše: „Nelze vyloučit tvrzení, že jej zúčastnilo mezi 100 a 150 tisíci lidí“ (157). Další zdroje to však vyvracejí. V knize *Britain in the Early Nineteenth Century*, A. D. Harvey cituje návštěvníka, který později napsal: „Během dne se na místě jistě objevily četné tisíce lidí, nikdy však současně. Byl jsem tam mezi druhou a třetí a podle mě tam nebylo ani pět stovek lidí. A v *Stress and Stability in Late-Nineteenth Century Britain* I. R. Christie píše, že setkání nebylo příliš masovou událostí a že „myšlenku, že v Londýně panovala nějaká masová podpora Londýnské korespondenční společnosti lze bezpečně zavrhnout“ (50).

4] Hannah Moreová také napsala protiargument k Painovu *The Rights of Man*, nazvaný *Village Politics* (1792).

5] Robert Dozier, *For King, Constitution and Country: The English Loyalists and the French Revolution* (Lexington: University Press of Kentucky, 1983) 91.

6] Chris Evans, *Revolution Debate: Britain in the 1790s*. (London: I. B. Tauris, 2006) 62.

7] Geoffrey Levy, „The man who hated Britain: Red Ed’s pledge to bring back socialism is a homage to his Marxist father. So what did Miliband Snr really believe in? The answer should disturb everyone who loves this country,,, *Daily Mail*. 27. září 2013.

8] „The May Day Manifesto,, *An Emotional Involvement: Chronicles of the student occupation of Liverpool University Senate House, March 1970*. Web. Online 25. srpna 2014.

9] E. P. Thompson, „Open Letter to Leszek Kołakowski,, *Socialist Register* č. 10 (1973).

10] Leszek Kołakowski, „My Correct Views on Everything,, *Socialist Register* č. 11 (1974).

11] E. P. Thompson, „Caudwell’, *Socialist Register* č. 12 (1975).

Článek Alexe Kurtagiće *Forgetting E. P. Thompson (3 February 1924 – 28 August 1993)* poprvé vyšel na webu nakladatelství Wermod & Wermod 28. srpna 2014.